

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

אשה כי תזריע (ב, ב) - תזריע בגימטריה דע תרי"ג, לרמז לדברי חז"ל שהמלאך מלמד לתינוק במעי אמו את תרי"ג המצוות והתורה כלה. (תורת הפרשה)

למה נסמכה פרשה זו לפרשת שמיני בה התבארו דיני פשרות בהמה חיה ועוף? מביא רש"י את דברי רב שמלאי: "כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף". ורמז לכך, שהתבות אשה כי תזריע וילדה זכר, בגימטריה זה כמו יצירת האדם אחר הבהמה והחיה והעוף. (מגדנות)

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, א) - אמרו חז"ל במדרש, שכל המל את בנו כאלו הקריב קרבן על גבי המזבח. ורמז לכך, שתבת מזבח ראשי תבות מילה זמנה ביום ח'. (רבנו אפרים)

והיה בעור-בשרו לנגע צרעת (יג, ב) - צרעת בגימטריה על לשון הרע, לרמז לדברי חז"ל שהצרעת באה על עון לשון הרע. (פענח רזא)

את-הנגע בעור-הבשר (יג, א) - ראשי תבות אהבה, לרמז שהקב"ה מביא על האדם נגעים ויסורים שהם לטובתו, והם יסורים של אהבה כדי להביאו לתשובה. (שמנה לחמ)

צרעת כי תהיה באדם (יג, ט) - סופי תבות מיתה, כי המצרע חשוב כמת. (בכור יעקב)

והתגלה (יג, לג) - כתב בעל הטורים שהגימ"ל גדולה, כדי לרמז על השלשה שצריכים גלוח גדול בכל מקום שיש בו שער, והם נזיר מצרע ולויים. ושלשתם מקומים באות גימ"ל שהיא ראשי תבות יין גלוח - שהנזיר אסור בשניהם, מ - מצרע, ל - לויים. (ולגד אמר)

ועל-שפם יעטה (יג, מה) - מפרש רש"י: כאבל, אבל ראשי תבות: בין איש לאשתו, וגם בין איש לרעהו, לרמז לדברי רש"י בפסוק "בד ישב" שהוא מדה פנגד מדה, "הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, אף הוא יבדל". (מגדנות)

ספורים בפרשה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, א)

רבי ירחם הגדול ממינסק הזדמן פעם לברית מילה. מפיון שמוהל ממקה היה, בא אליו בעל הברית ושאלו: "במה רצון רבנו להתבדד? בסנדקאות או במצוות המילה?" השיב רבי ירחם: "חפץ אני לקיים מצוות מילה". בשעת סעדת הברית, תמה אחד המסבים באזני רבי ירחם ושאל: "הרי בלם מעדיפים להתכבד בסנדקאות, שהרי סגלה היא לעשירות, ומה ראה, אפוא, רבנו, להעדיף את המילה על פניה?" השיב רבי ירחם: "אמנם פן הוא, מי שהמון חשוב לו מהמצוה, מעדיף את הסנדקאות..."

לבן או לבת תביא כבש ברשנתו לעלה ובריינה איתר להטאת (יב, ב)

רבי מאיר שפירא מלבלין, בקש פעם להפגס לביתו של עשיר אחד כדי להתרימו למען ישיבתו המפרסמת ישיבת חכמי לבלין. הלה היה קמץ ומפלג, לא כבד את הרב ולא הכניסו לביתו ואף נסה לפטרו בנדבה זעומה. דחה הרב את התרומה הקטנה ואמר: "איני יולדת ואיני צריה שתי פפרות". תמה העשיר והרב הסביר: "לעתים בא אני לעשיר גדול שממון רב לו, אך ידו קפוצה והוא נותן לי תרומה קטנה. מתנחם אני לפחות בכך שכבד אותי ואומר אני בלבי 'פפרה על הכסף, לפחות הוא מכבד את התורה כראוי'. פנגד זה, לפעמים בא אני לעשיר אחר שאינו מכבדני כראוי, אולם נותן לי תרומה ביד רחבה. ואומר אני אז בלבי 'פפרה על הפבוד, לפחות הרים תרומה נכבדה'. אולם אצלך שתי פפרות בידי, גם לא פבדת אותי וגם לא תרמת כראוי. והרי שתי פפרות הן קרבנותיה של היולדת, ולכן אמרתי לך שאיני יולדת ואיני חבי להביא שתי פפרות..."

וראה הכהן את-הנגע בעור-הבשר (יג, א)

רבי אברהם מרדכי מפינטשוב היה עני מרוד, ובכל פעם שנסע לרבו החוזה מלבלין, היתה אשתו מבקשת ממנו שיספר לרבי על מחסורו הגדול ולבקש ממנו עצה וברכה. אולם בכל פעם שהיה נכנס לרבו, היה מבקש להתברך בתורה ועבודת ה' ולא הזכיר פלל את מצבו הדחוק. באחת הנסיעות של רבי מרדכי, החליטה אשתו לנסע אחריו ולא נותרה בידי הברך אלא לספר לרבו על המחסור הגדול בו הוא שרוי זה עתה ועד עתה. תמה החוזה: "מדוע לא ספרת לי על-כך עד-כזה?" השיב החסידי: "סבור הייתי שהרבי צופה וראה כל זאת ברוח קדשו". נענה החוזה ואמר: "בפרשת נגעים נאמר 'אדם כי יהיה בעור-בשרו שאת וגו' והיה בעור-בשרו לנגע צרעת והובא אל-אהרן הכהן וגו', וראה הכהן את-הנגע. פנגעי אדם אין האדם צריך לספר דבר לכהן, אלא רק להגיע אליו והכהן רואה מעצמו את הנגע. ולעומת זאת, פנגעי בתים נאמר 'ובא אשר-לו הבית והגיד לכהן לאמר פנגע נראה לי בבית'. מכאן אתה למד, שכל דבר הנוגע לאדם עצמו רואה הכהן לבדו, אולם דברים הנוגעים לביתו אין יוצאים ידי חובה בכך שבאים אל הכהן, אלא צריך להגיד ולספר לו הכל".

חז"ל אמרו שהנגעים באים על חטא לשון הרע, והמספר לשון הרע ראוי להשליכו לכבשים. שכן המספר לשון הרע, פחות הוא מהפכלים שיודעים לשמור על לשונם, שעליהם נאמר "ולכל בני ישראל לא יחזיר-קלב לשנו".

היה היה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו

החדושי הרי"מ יושב פעם בסעדת ברית מילה, ובאמצע הסעדה בקש מאחד החסידים לספר מעשה פלא שארע עם סגנונם של ישראל, רבי לוי יצחק מקרדיטשוב, ואת המעשה הלזה הפיר החסיד היטב. נענה החסיד לבקשת הרבי והחל לספר:

אחד המסתופפים בצלו של רבי לוי יצחק, היה סוחר גדול בשורים ומהם היה מתפרנס ומרויח את לחמו בקבוד. שנה אחת, ירדו מחירי השורים פלאים ומכיון שבאוהתה שעה היו לסוחר זה כמה עדרים מלאים בשורים רבים, היה צפוי לו הפסד גדול. נבהל הסוחר ואץ לספר לרבו על דאגתו הגדולה מפני הבאות, ובקש עצה וברכה שלא יפסיד את כספו. הקשיב רבי לוי יצחק לדברי האיש, ולפליאתו שאלו שלא מן הענין: "האם עוסק אתה לפעמים במצוה מיוחדת?" השיב הסוחר בחיוב: "כן, מזהל אני ומהדר לקים מצות מילה".

שאלו הרבי: "ומה עושה אתה אם לפעמים זב, חס ושלום, דם רב מהנמול לאחר הברית?" ספר הסוחר פי יש באמתחתו תרופות שונות ואף סגלות כלשהן, ועמן הוא משתמש במקרה שפגה. אולם הרבי אמר לו: "שמע לעצתי והדבר יבוא לך לעזר וסיוע. אתן לך עשב מסוים, ואם חלילה יזוב דם רב מהנמול, תניח עליו את העשב הזה והנמול יתרפא מיד בחסדי שמים ולא יארע לו שום נזק". לא הבין הסוחר מדוע נותן לו הרבי את העשב, וחזר לשטח את אשר על לבו: "ומה אעשה בענין עסק השורים?" אף הצדיק השיבו: "הלא אמרת לי לך כבר, שאם יזוב דם הנמול, הנח עליו את העשב והוא יתרפא מיד". הבין האיש כי דברים נסתרים בגו, כבש את תמיהתו כלבו, התברך ויצא מאת הצדיק בלב סמוך ובטוח.

כשהגיע החסיד המספר לדברים אלו, עצרו החדושי הרי"מ ואמר: "רואים אנו כי סוחר השורים היה חסיד ואמן וקבל את דברי רבו ללא עוררין, שהרי שוב לא שאל בענין השורים והאמין שבנדאי יש בדברי רבו תשובה על שאלתו, למרות שלא הבין כיצד ואיך".

המשיך החסיד בספורו:

בדרך נסיעתו של הסוחר לביתו, עצר בדרך ונכנס לבית מלון כדי להתאכסן בו. בשהותו שם נודע לו באקראי, כי בנו של בעל המלון לא נכנס בבריתו של אברהם אבינו. תמה הסוחר ושאל את בעל בית המלון על כך, והלה ספר לו בקצב על כמה בניס קודמים שנפטרו מחמת מילה, כי דם רב זב מהם אחר המילה, ובהתאם להלכה לא מל את בנו הנוסף שנולד לו.

נזכר הסוחר בדברי הצדיק מקרדיטשוב והעצה שנתן לו, ואמר לבעל הבית: "כמה היית נותן בשביל לזכות להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו, מבלי שיארע לו מאומה?" השיב האיש: "מסכים אני לתת ארבע מאות רבל כסף, בעד האפשרות למולו בלי סכנה". אמר לו הסוחר: "אני מזהל ממחה ומוכר אני למול את בנו, ונותן אני לך ערבון של ארבע מאות רבלים, ואם יקרה חס ושלום אסון, אפסיד את כספיי". הסכים בעל הבית להצעה, אולם התנה עמו תנאי שיאכסן בביתו במשך חודש ימים אחר המילה, כדי לעקב אחר היולד הנמול ולראות שהפול בשורה עמו.

מיד החל בעל הבית להכין את ברית המילה ברב פאר והדר וכל תושבי המקום הזמנו אל המארח המיוחד. סוחר השורים מל את הילד, ולחודת פלם החל דם רב לזוב ממנו כמו שארע לאחיו הקודמים שמתו מחמת זאת, רחמנא לצלן, ובהלה גדולה אחזה בכל הנוכחים. אלא שהמהלך הרגיע את פלם, נטל את העשב שקבל מרבו הצדיק מקרדיטשוב, הניחו על הרך הנמול ואל מול עיניהם הנדהמות של הנוכחים, נעצר הדם מיד בדרך נס.

זמן קצר לאחר הברית, הגיעה השמועה לאוזניו של הסוחר כי מחיר השורים החל לעלות בחזרה והוא בקש לחזר מיד לביתו כדי למכר את השורים במחיר יקר, אלא שבעל הבית עכב בעדו והזכיר לו את התנאי שהתנה עמו להשאיר בביתו חודש ימים, כדי לראות שהילד מבריא בנדרשו. בעל פרוח נאלץ הסוחר להשאיר בבית המלון עד שהסתים החודש כלו, וכשראה בעל הבית שבנו החלים כליל והוא בריא לחלוטין, הודה למוזהל והרשה לו לשוב לביתו. טרם צאתו, החזיר לו בעל המלון את ארבע מאות הרבלים שהפקיד בידו בערבון, ואף שלם לו ארבע מאות רבלים נוספים כפי שהבטיח.

כשהגיע הסוחר לביתו, גלה כי מחיר השורים עלה עוד ועוד במשך החודש בו שהה בבית המלון, וכשמוכר את השורים הרבים שהיו בעדריו, מצא שהרויח כסום גדול מאד.

החסיד סים את ספורו הנפלא, והוסיף: "מיד עם סיום עסקיו המצליחים, נסע הסוחר לרבו הצדיק מקרדיטשוב ואמר: 'ארבע מאות הרבלים שקבלתי פשכר המילה, בנדאי אינם שלי ושיכים הם לרבי, אולם גם הסכום הגדול שהרווחתי בעסק השורים, ודאי חלק נפר מזה שיהך לרבי'. על תוספת זו לספור, העיר החדושי הרי"מ ואמר: 'למה לך לספר גם זאת?!...'

מאורות

רבי אברהם יהושע השיל מאפטא זצ"ל ליום ההולאה ה' בניסן תקפ"ה

מתלמידי הרבי ר' אלימלך מליז'נסק, זקן צדיקי דורו. שמו נשא לתהלה על-שם ספרו "אוהב ישראל", שהיה מקורו לאהב כל אחד מישראל כבנו, עד שאמר על-עצמו שבמקרה זו יוכל להתפאר אפילו לפני בית-דין של מעלה. פעם רחק מביתו רופא רשע ועובר ישראל, ובשנשפך דיו על מקבת שכתב, והמלים "אוהב ישראל" נמחקו, הבין שזה בגלל רחוק הרופא, שלמרות חטאיו היהו יהודי. פעם התבטא, שאת התאר "אוהב ישראל" אפשר להעניק רק לקדוה, שכן גם הגדול באהבת ישראל אינו אוהב את גדול הצדיקים כפי שהקב"ה אוהב את גדול הרשעים. שמש ברבנות במקוה קהלות בישראל, וסמן תנוה ליהו: "מלכותה קאי" - כלבסוב, אפטא, יאם, מדיבו, והתפרסם על-שם אפטא. בצעירותו עד הגיעו לגיל ל"ו שנים, היה מסגף עצמו וענה בצום נפשו. פעם חלה אנושות עד שהגיע עד שער-ימות, וכשעמד לדין טענו בנגדו מדוע לא אכל מאכלים שונים כדי לתקנם ולהעלותם, ואמרו שאם יקבל על-עצמו להפסיק צומותיו, יתרפא מחליו, והבטיחו לו שהאכילה לא תזיק לו. ומאז אכל יותר משאר בני-אדם כדי לתקן את המאכלים, ולא הזיק לו מאומה. אמרו משמו, שיום הלולת הצדיק הוא בעין יום חתנתו, וכשם שנהוג לתת דורון דרשה זמן החתונה, כך נותן הקב"ה מתנה טובה לצדיקים ביום הלולתם, להשפיע על ישראל בני, חיי ומזוני רוחי. לפני פטירתו אמר, שמי שיזליק נר לטובת נשמתו, יעשה לו טובה בשמים.

יוסיף דעת

ידועים דברי ה"בית יוסף" שיש סכנה באכילת דגים בחלב, ורבו בחיי מביא את דעת הרופאים שדג וגינה נחשבולו כאחד מולידים תכונה רעה וחולי צרעת. בתפוחי תשובה מוסיף גם שהוא הדין בדגים עם חלב וכן כתב בשו"ת אדני פו, אולם בעל ערך השולחן כתב שרק יגשים וגינה יש סכנת צרעה, אבל בדגים וחלב אין סכנה, וכבר נהגו כולם לבלש דגים בחלב ונחשב כמאכל חשוב ולכן אין חשש בדגים וחלב. בספר פחד יצחק מביא דעת רופאים, שמי ששותה חלב ממש ואחר כך אוכל דגים או להיפך, יש בו סכנת מוות חלילה וחולי גדול וכבר מאד, וכך מביאים גם בשם ספר אוצר החיים למחרי"י צהלון שהיה רופא מומחה לרבים וכתב שאין לאכול דגים לא עם בשר ולא עם חלב, שמולידים חולאים קשים. בשו"ת חינוך בית יהודה כתב שחקר אצל הרופאים והטיק, שבדגים המוטוגנים בחמאה אין סכנה, רק המבושלים בחלב מפני שהדגים מקררים מאוד וגם החלב רע ומוזק מאוד, וחמירא סכתא מאיסורא. בספרים האריכו להסביר איזו סכנה יש באכילת דגים עם חלב, וכתבו שכל דבר שנברא במים והוא מתערב בדבר שנברא ביבשה מוליד צרעת, ולכן חלב שיוצא מגוף הבהמה נחשב כבשר הבהמה, וכשם שבשר ודגים אסור מפני הסכנה, כך גם חלב ודגים אסורים. ויש שהוסיפו לכך על פי המובא בספרי הקבלה, שנשמות הצדיקים מתגלגלות לתקוף בדגים והרשעים בבהמות, ולכן אין לערב דגים בבשר, שאין הצדיקים והרשעים יכולים לדור במדור אחד כשם שאין קוברים אותם זה אצל זה. היעב"ץ כתב, שדעת רבנו בחיי אינה דעת חכמי ישראל אלא דעת הרופאים, ומוסיקים רבים, בהם הרמ"א, הט"ו והש"י, כתבו שנבלה טעות סופר ב"בית יוסף" והתחלף לו בין בשר ודגים לחלב ודגים. יש שהסבירו שאין האקלים והטבע שווה בכל הארצות, ולכן הקילו האחרונים כי ראו אצלם שאין בו סכנה, וכן כתב הפתחי תשובה שבזמנו דשו בו רבים ואין בו חשש, אך גם בזמנו רבים מחמירים בעניין.

נגע צרעת פי תהיה באדם והובא אליהכהן

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

ביום השמיני ימול בשר ערלתו - וְדו"ל אָמְרוּ זֶה לשונם: למה התינוק נמול לחי? שְׁקָנָה ה' רַחֲמֵינוּ עָלֵינוּ עד שִׁיְהִיהוּ בוֹ כַּת, וְכֵשֶׁם שֶׁרַחֲמֵינוּ עַל הָאָדָם כִּי רַחֲמֵינוּ עַל הַבְּהֵמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיּוֹמֶר ה' אֱלֹהֵינוּ וְהִלָּא ה' יָרָא, עַד כֵּן אֵין לְשׁוֹנֵם, וְצָרִיד לְדַעַת, מִי גָלָה סוּד זֶה כִּי כַּת יְהִיהוּ בוֹ כַּת, לֹא פָחוּת וְלֹא יוֹתֵר? וְנִרְאָה כִּי כַּת הָאָמְרוּ דְבָרֵיהֶם הוּא מַה שֶׁאָמַר בְּזַרְזוּ, שֶׁהוּא כְּדֵי שִׁיעָבֵד עָלָיו שֶׁבֶת וְתַגְעִיהוּ נִפְשׁ הַחַיִּינִית הַנִּשְׁפָּעֶת בְּעוֹלַם בְּיוֹם הַשְּׁבִיט בְּדָוֶה, וְאֵין יָדוּהָ כִּי קִיָּמָא, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ ז"ל כַּת הַחַיִּינִי, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל שֶׁקָּדֵם שֶׁבֶת שֶׁבֶת הִיָּה הַעוֹלָם רַפְּחֵי וְדוֹעֵד, כִּיֹּן שֶׁבֶת נִתְחַזַּק וְנֵה, עַד כֵּן, וְהוּא מַה שֶׁאָמְרוּ כְּדֵי שִׁיְהִיהוּ בוֹ כַּת:

וְדָא הַכְּהֵן וְגו' וְהַסְבִּיר - צָרִיד לְדַעַת, מֵאִי טַעְמָא שֶׁנָּה הַכְּתוּב מִשְׁפַּט צְרַעַת הַכְּהֵן מִשְׁפַּט צְרַעַת אָדָם? שֶׁצְרַעַת אָדָם יִשְׁנָה בְּלֹא הַסְּגָר כְּשֶׁהִיא צְרַעַת, וְצְרַעַת הַכְּהֵן גַּם שֶׁהִיא צְרַעַת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב נֶגַע צְרַעַת הוּא אֵף עַל פִּי כִּי לֹא צוּהַ שִׁיִּטְמְאָנוּ הַכְּהֵן אֶלָּא יִסְגְּדָנוּ, וְנִמְצָא כִּפִּי זֶה מְחַשֵּׁי הַכְּתוּב כְּדֵי אָדָם מֵאָדָם עַצְמוֹ, וְנִרְאָה כִּי הַכְּהֵן לְצַד שֶׁהִחְלָטוּ הוּא כְּלִיזוֹ, אִם בִּפְעֻם רֵאשׁוֹנָה יִחְלָט, אִם כֵּן אֵין תְּרוּפָה לְבַעַל הַשּׁוֹבָה לְשׁוֹב עַל חֵטָא שֶׁצְרַעַת זֶה בֹּא בְּעַבְדוֹ, וְכֵן קָדַם לָנוּ כִּי לֹא יִחְפֶּז ה' בְּהַפְסֵד וְקְלִיזוֹן מְמוֹן אָדָם, צֵא וְלִמַּד מַה שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל בְּפָסוּק וְצוּהַ הַכְּהֵן וּפְנֵי אֶת הַבַּיִת, שֶׁהַכְּהֵן חָס אֶפְסוֹ עַל מְמוֹן הַבַּיִת שֶׁל הַיְשׁוּעִים, אֲשֶׁר עַל כֵּן אֵין לָךְ נֶגַע בְּכַדִּים שֶׁיִּחְלָט בִּפְעֻם אֶחָד, מַה שֶׁאֵין כֵּן הָאָדָם שֶׁיִּשְׁנָה בְּתִשְׁבּוּבָה וְתִקְוֵן גַּם אַחֵר הַחֲלָטוֹ, שֶׁחֲרִי אֵינוֹ נֶאֱבָד בְּהַחֲלָטוֹ אֶלָּא נִבְדֵּל וּבְשׁוֹבוֹ יוֹסֵר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע וְטָהַר, לָזֶה יִשְׁנָה לְצְרַעַת חֲלוּטָה בְּפֻעַם רֵאשׁוֹנָה, וְיִשְׁרִים דָּרְכֵי ה':

דברי הימים

חודש ניסן

הוא החודש השביעי למניין בריאת העולם, והראשון בתורה למניין יציאת מצרים, כנאמר: "החודש הזה לכם ראש חודשים, ראשון הוא לכם לחודש השנה", ונקרא "חודש האביב" כי בו התבואה מתבשלת, ומצאו בו רמז, "אביב" = אב י"ב, כי הוא אב ל"ב החודשים, שם החודש הובא על ידי העולים מגלות בבל, והוא מוזכר במגילת אסתר ובספר חנוכה. מקור השם "ניסן" מאכדית ומשמעותו "ניצן" הפורח באביב כנאמר "הניצנים נראו בארץ", או "חודש אנשי הצבא" כי בתקופה זו יצאו אנשי הצבא כשיש בשדה מרעה לטושים. חז"ל מצאו רמז ב"ניסן" מלשון 'נס' שבו נעשו ניסים רבים לישראל וכן מלשון 'ניסיון' בו הועמדו בני ישראל בניסיון במרה. חודש ניסן לעולם חודש מלא, בן שלושים יום. לדעת רבי יהושע, בחודש ניסן נברא העולם. חודש זה הוא חודש הגאולה ובו עתידים להיגאל: "בניסן נגאלו, בניסן עתידים ליגאל". ראש חודש ניסן יכול לחול רק בימים ראשון, שלישי, חמישי ושבת-קודש. בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון, מפני שבשנים עשר הימים הראשונים לחודש חרבו הנשיאים את קרבנותיהם, ולאחר מכן חל חג הפסח, ומפני שלא אומרים תחנון ברוב ימי החודש, מקצתו ככולו.

מזל חודש ניסן הוא "טלה", רמז לקרבן פסח שמקריבים בו, ובכך ביטלו את אילנות של המצרים הקדמונים. הטלה הוא ראש ובכור לכל המזלות, כפי שחודש ניסן הוא ראש לכל החודשים. בזוהר הק' מובא, שמזלו של חודש ניסן הוא מזלו של אברהם אבינו. האריז"ל כותב, שחודש ניסן הוא כנגד גולגולת הראש, המרמז לתחילת בניין השנה.

אחד מגדולי הצדיקים המפורסמים, אשר שמע גם בסופר סת"ם וערך פרושיותיו לא יסלא בפז, היה רבי משה מפשוורסק בעל "אור פני משה", מגדולי תלמידי הרבי ר' אלימלך מליז'נסק. לצד קדושתו וגאונותו, התפרסם רבי משה בסופר סת"ם חד פדרא, ומכאן בנויו "רבי משה סופר". מפרסמת היא הבטחתו, שכל דבר שנכתב על ידו לא תפגם פתיחתו לעולם ויהיו פשרים וקמים תמיד. אחד מגדולי הרבנים ברוסקה, קבל בירשה תפלין שפרשיותיה נכתבו בידי רבי משה סופר. פעם אחת, שלח את התפלין לסופר סת"ם בעירו כדי לבדוקו, אולם לצערנו גלה פי הדיו באות אחת מחוקה מעט ויש לתקנה. בקש הרב מהסופר לתקן את האות אך הלה נרתע לאחוריו, וכך היה גם עם סופר נוסף. לבסוף פנה הרב לסופר שלישי, בלי לגלות לו מי הסופר שכתב את הפרשיות, וכשהסופר הושיט את ידו לטל את הקלמוס על מנת לתקן את האות, נפל ספר מארון הספרים על התפלין, וכשהרימו את הספר התגלה כי האות משלמת ואין בה פגם, אלא שאבק הכתים את האות והפסיקה. הדבר היה לפלא, ושבעתים היה לפלא כאשר גלו כי הספר שנפל אינו אלא הספר "אור פני משה" שחברו רבי משה מפשוורסק עצמו.

רבים מגדולי הצדיקים, הדרו לרפם את פתיחתו של רבי משה, אלא שלא כל אחד זכה לכה. צדיקים אמרו, שכל מי שמינה תפלין שנכתבו על ידי רבי משה, ואינו הגון וזכאי לכה, פוסל הוא את התפלין, גוילין נשרפים ואותיות פורחות באויר. על רבי דוד מללוב מספר, שפעם מצא פגם בתפלין שלו ובעצת רבו החזקה מלפלין, נסע לרבי משה כדי להזמין פרשיות חדשות לתפלין. בבואו, ראהו יושב ועוסק בכתיבת סת"ם וקדמו בגרפת שלום, אלא שרבי משה לא ענה מאומה, שכן נוהג היה שלא להפסיק בדבור באמצע הכתיבה. לאחר הכתיבה שאלו מהיכן הוא, וכששמע מי הוא, אמר: "אתה הוא שצוה עלי אליהו הנביא לכתוב לך תפלין", ונתן לו זוג תפלין מוכנות. אף רבו רבי אלימלך רכש אצלו תפלין, ואלו עברו בירשה לנכדיו, עד שה"מנחת אלעזר" ממנקטש השתדל במשך פעורים שנה לרוכשו וכשעלה הדבר בידו, ערך לכבודן סעדת הודאה. כמה מפרשיות התפלין של רבי משה השתמרו עד ימינו ואותיותיהן מרהיבות כל עין ומפליאות בחדותן ואורן הבהיר. בנוסף, כתב רבי משה כמה ספרי תורה מהדרים, ואחד מהם היה פרשנותו של החזקה מלפלין שנהג לקחתו עמו בכל מסעיו, מפני שלא רצה להשתמש בספר תורה אחר.

אחד מגדולי הצדיקים שהשתוקק בכל מאודו לרפם ספר תורה מכתובת ידו של רבי משה, היה רבי מרדכי מנשכיו. לשמחתו של רבי מרדכי, נענה רבי משה לבקשתו, ולא מלמא זיטרתא היא, שהרי רבים וטובים בקשו אף הם לקנות אצלו ספר תורה והיו מוכנים לשלם לו כל הון דעלמא בעבור פה, אך רבי משה סרב לעשות פו. השקעה רבה השקיע רבי משה בספר התורה שכתב לרבי מרדכי, כל אות נכתבה בסלודין ובכונות עמקות ונשגבות, עד שלאחר שנים ארבות של עמל, עלה בידו לברך על המגמר וספר התורה יצא בתכלית ההדר והפשרות. שמחתו של רבי מרדכי היתה גדולה, אלא שטרם נטילת הספר, הוציא פרוז ופרסם ברבים כי כל המגיהים והדוקנים מוקמים לבדק ולהגיה את ספר התורה המיוחד שכתב רבי משה סופר, ומי שיעלה בידו למצא פו טעות יקבל סכום גדול על כל שגיאה שימצא, עשתה לה השמועה נפמים ורבים מהרו לנסות את מזלם, בתקווה למצא טעיות מספר בספר ולקבל את שכרם, אולם לשוא היה כל עמלם. מיטב המגיהים ישבו ליד ספר התורה המהדר ובלשו אחר כל אות וכל תג, וכלם נאלצו להודות בפח מלא, כי הספר מדיק בתכלית הדיק ואין בו כל מתם.

יום אחד, הגיע אל העיר בן בליעל אחד שעסק אף הוא בהגהת ספרי תורה, והעדר הטעיות בספר העלה בו את חמתו. הוא החליט למצא בספר טעות ויהי מה, כדי להוכיח קבליעם ועדה כי גם ספר התורה המהדר של רבי משה אינו חף מטעיות וגם בכרם זה גדלו קוצים וקמטונים. כדי למנע כל אפשרות של פסילה באותיות ספר התורה, הושיבו את המגיהים לבדם בחדר סגור כשהוא מרקן מפל תכולה, וממגיהה נטלו כל חפציו ובעקר כל חפץ קהה ומחודד, כדי שלא יוכל למחוק ולטשטש מלה מסוימת בתורה ולטעון אחר פה כי הטעות היתה מעקרא. מה עשה אותו בן בליעל? כאשר עין בספר התורה בפרשת תזריע והגיע לפסוק: "נגע צרעת פי תהיה באדם והובא אליהכהן", עקר שערה אחת מזקנו, הריטיבה פרק שבפיו ועמה גרד את הרגל של האות גימ"ל בתבת נגע עד שהיתה נראית כגוף. מיד לאחר מכן יצא בתרועע נצחון וקרא: "גיליתי טעות חמורה בספר התורה!" כלם אצורצו לראות את הטעות, והפתעו לגלות את האות הפגומה. אולם כאשר הבהל רבי משה סופר אל המקום והביט בספר התורה, נענה ואמר בחריה: "טעות זו לא יצאה מתחת ידי, שכן זכר אני הישב עד עתה את הפגומות שפגמתי בעת כתיבי את המלה הזו. אין ספק בלבי, כי אתה עשית כמו ידיך את הטעות כדי לקבל שכרך, ומפני שחזרת פניך לפגם את ספר התורה המקדש הלוה בתבת נגע, תחול עליה קללת המצרע של הפסוק הזה ויבוא עליך נגע צרעת". הדבר יצא מפי רבי משה ופני האיש חפו, אולם כדבריו בן היה. צרעת נוזאה פשתה בגופו של המגיהה והוא נעשה פושט יד המחזר על הפתחים.

ספר התורה עבר מדור לדור בידי יורשיו של רבי מרדכי מנשכיו, ורבי יהושע מפלז קנה אותו בדמים מרבים.

מַטְעַם

וְאִם-לֹא תִמְצָא יְדָה דִּי שָׁה (נ.כ.ט)

ב'תורת משה' מצא כאן רמז לדברי חז"ל שעל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יורדים לטמיון ואחד מהם על גפות הרות. ומכלל לא אתה שומע הן, שמי שנוהג בענינה ונחשב בעיני עצמו כלא, יתברך בנכסים. ומרמז כאן בפסוק, שתבת לא בטעם פשטא המפסיק, והתבות תמצא ידה די ש'ה בטעמי מנח זרקא סגל המחברים, וזה פרושו: אם לא - אם תהיה בבחינת לא ותתנהג בענוה, אז תמצא ידה די ש'ה. והדברים תמוהים, שהטעם תבת לא הוא קדמא המחבר ולא פשטא המפסיק.

התבות מטעמות בטעמי זרקא מנח סגל שלעתיים משמשים לצער ולא לשמחה, מפני שאין רצון התורה שיהיו בני ישראל עניים. והשרי שלום מבלי היה אומר, שמכאן ראיה שיהודי צריך להיות עשיר. שמפני מה נאמר "זאת תורת היולדת" באמצע הפרשה, ולא בסופה אחר "ואם לא תמצא ידה"? אלא שעה שהתורה עוסקת בקרננה של היולדת העשירה. נאמר "זאת תורת היולדת", כי כך צריכה להיות ההנהגה הרגילה, ולא חלילה מתוך עני. (מלבוש לשבת וי"ט)

וטמא | טמא יקרא

(נ.כ.ט)

הפסק מרמז, שמי שנכשל בעונות יחדל תחלה ממעשיו ואחר טמא יקרא ותודה וישבו. (דוע אברהם)

מְדַבֵּשׁ

פעמים נאמרה התבה 'ישערה' בפרשה, הראשונה בפרשת בלי מפיק ה"א והשניה בשחיו וזה"א בפסיק. יש מסבירים, ששערה בלי מפיק ה"א, הוא שם העצם כמו "קלע באבן אלי-תשערה" והוא לשון יחיד שערה אחת, ומכאן רמז לדברי חז"ל שרק פשיש שתי שערות נגע ששתייהו הפכו לבנות, אז הוא נגע טמא. אוכל אין הדברים נראים, שאם בו למה נאמר 'ישערה לא הפך לבן' ולא 'לא הפכה לבן' בלשון נקבה? וב'משך הקמה' מביא את דברי הגמרא בחלו, שהשער נובע מהבשר ולא מהעור. ולכן לנבי ברת שנאמר בה "ואם-ברת לבנה הוא בעור פשרו" ואין השער מהעור, לבן לא מדגשת ה"א, שאין המשמעות השערה שלה - של העור. אוכל בשחיו ששם נאמר "ובשר כריהיה בו" נאמר שערה עם מפיק ה"א, מפני שהוא שער הבשר שממנו צומחות השערות.

מְמַלְח

ה'עצי חיים' מסייג, השתתף פעם בבירת מילה והסביר בטוב טעם את הברכה הנהוגה לרד הנימול 'כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה לחפה ולמעשים טובים'. חז"ל קבעו במסכת אבות את לוח הזמנים של האדם, כן חמש למקרא כן עשר למשנה, כן שמונה עשרה לחפה"א. ועוד. יש הדואגים לפירוקם וממלאים גרסם בחכמות חיצוניות ודוחים את נשואיהם והקמת ביתם, ולבסוף קוצרים רות. זו היא אפוא הברכה שמברכים את התינוק, שכשם שנכנס לברית כשהוא כן שמונה ימים כפי הצווי, כך יכנס לתורה ולחפה כמון המיעד לכהן...

לאחר שחבר ה"חפץ חיים" את ספרו המפרסם על הלכות לשון הרע ושמירת הלשון, נסע אל רבי ברוך מרדכי ליפשיץ מנובהרדוק כדי לבקש ממנו הסכמה. התפעל הרב מהספר וראה את ההשקפה הגדולה בו, אולם טרם נתן את הסכמתו בקש לבדק האם אמנם נזהר המחבר בעצמו בלשונו, כפי שהוא דורש מאחרים. לשם כך בקש מאחד מתלמידיו לשוחח עם ה"חפץ חיים" בענינים שונים, ולתהות על קנקנו אם הולך רכיל הוא. שלש שעות תמימות שח התלמיד עם ה"חפץ חיים" וכל העת נסה למשך אותו בלשונו כדי להוציא ממנו דבר של גנאי על אחרים, אולם לשון היה כל עמלו ואפלו אבק של לשון הרע על עולה על דל שפתיו. כששמע זאת רבי ברוך מרדכי, מהר להעניק לו הסכמה ולהבת לספרו.

כה מספר גם על רבה של לידא, שפרב להעניק ל"חפץ חיים" הסכמה לספרו. בטענה שאין לאברך מה צעיר לחבר ספר מה חשוב. כשיצא מלפניו בפחי נפש פגש את דין העיר, שהיה אחיו הצעיר של הרב. כשנודע לדין שאחיו הרב לא אבה להסכים על ספרו, נסה לנחם את ה"חפץ חיים" ואמר לו שאחיו הוא אדם תקיף וקפדן, ואל לא להצטער על סרובו להסכים על ספרו. מהר ה"חפץ חיים" להשתיתו והחל לדון את הרב לכך זכות, שבאמת אין לאברך צעיר לחבר ספר מה חשוב. התפעל הדין מאד ממדותיו הנאצלות והלך מיד לספר זאת לאחיו הרב, וכששמע זאת הרב מהר לקרא לו בחזרה והעניק לו הסכמה ולהבת בתהלות ותשבחות, כשהוא מציין שם על המחבר "שהוא גאה דורש ונאה מקיים".

ספר אחד ממקורביו של ה"חפץ חיים", שפעם ארע לו באחת שיחותיו עם רבו, להזכיר אדם כלשהו. כשהרגיש ככה ה"חפץ חיים" והשש שמא המספר יבוא לדבר דברי לשון הרע, נרתע ממקומו ואמר: "זה לי ארבעים שנה שכבר עברו עלי ולא קלטו אצני דברי לשון הרע, ואתה כא בעת להכשיל אותי ולהשמיע באצני דבורים אסורים?"

עשיר גדול, שהיה גם למדן ואוהב תורה, הגיע פעם אל ה"חפץ חיים" ובקש לקנות את כל חבוריו וזלת הספר "שמירת הלשון". לשאלתו הסביר האיש, כי מאחר ונאלץ הוא לשוחח עם רבים לרגל מסחרו, אין ביכולתו להשמר מלשון הרע וממילא לא יפיק תועלת מספר זה. לשמע דבריו, סח לו ה"חפץ חיים", כי טרם חבר את ספרו בא לרבי ישראל סלנטר והציג בפניו טענה זו, שלכאורה אין תועלת בחבור הספר. ורבי ישראל השיבו: "אפלו אם לא תצליח אלא לעקר אנחה אחת מלבנו של יהודי בצערו על שנכשל בדבור לשון הרע, כדאיית היא כל טרחתך שטרחת בחבור זה הספר".

כדברים אלו ענה פעם ה"חפץ חיים" לאחד מגדולי הרבנים שהתאונו באזינו: "שעתים רצופות נשאתי דרשה בפני הקהל כבקשת מר, ובית הנכנסת היה מלא מפה לפה. אך איני מרגיש שדברי השפיעו על מישהו, ודרשתי היתה אפוא ללא תועלת". נחמו ה"חפץ חיים" ואמר: "תמה אני עליך, הרי ידועים לך ודאי דברי הגאון מוילנא שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה הוא לאור הגנוז, ואלו אתה הצלחת לחסם את פיהם של אנשים רבים במשך שעתים רצופות, וכי דבר קטן הוא בעיניך?"

רבי נפתלי מאמטרטרדם היה זהיר מאד בלשונו והיה בודק כל מלה בזהירות ובשבוע נפוח. פעם בא אליו אדם לבקש ממנו הסכמה על הטר מאה רבנים ולשאת אשה על אשתו. החל האיש לדבר סרה באשתו, אולם הרב השתיקו ואמר: "תמה אני, מדוע מחפשים אנשים אחר הטר של מאה רבנים כדי לשא אשה שניה, והרי אין זה אלא חרם דרבנו גרשם; ומדוע אינם מחפשים הטר של מאה רבנים כדי לדבר לשון הרע, והרי הוא אסור חמור מן התורה!"

ספר פעם רבי שמואל הומינר על רבי יצחק זאב מברסק ששאלוהו פעם, האם נכון הדבר שגם אם האדם לא עבר על אסור לשון הרע, אלא שלא היה האסור בה חמור בעיניו כמו אכילת חזיר, האם עתיד הוא לתן על כך את הדין? קם הרב מברסק על רגליו וקרא בהתרגשות: "זוהי אמת לאמתה".

באחת מנסיעותיו, נקלע ה"חפץ חיים" לעירה אחת והשוטט המקומי הזמינו להתארח אצלו בשבת קדש. בשעת הסעודה השלישית, נגש ה"חפץ חיים" לטל ידיו לסעודה, והנה שומעות אצלו ביצד השוחט מספר לאשתו על מארע מסעיר שארע בקהלה, כאשר הקצב המקומי מבר בשור מפקפק פאלו הוא בשור חלק ללא סרכה. שמע ה"חפץ חיים" כי בבית מדברים דברי לשון הרע, ומיד יצא מהבית ללא אמר ודברים. כשגלה השוחט שהאורח הדגול נעלם, רץ לחפשו בחובות העיר ולבסוף מצא את ה"חפץ חיים" מסב לאכל בבית אחת ממשפחות העיר, ששמחו להכניסו אל ביתם. תמה השוחט ושאל: "מדוע עזב רבנו את ביתי? מה פסול מצא אצלי?" וה"חפץ חיים" השיבו: "מדוע היה לך לספר לאשתך את המארע של הקצב? אם נוגע הדבר לאסור והטר או לעניני ממונות שבין אדם לחברו, הרי זה תפקידו של הרב ומה לכם לענין זה? וכשראיית שבביתך מדברים לשון הרע, לא רציית להמשיך לשהות בו".

אם נגעו של האדם קשור לבשרו, לתאיתו הגשמיות, יכול הוא לתקנו. אבל אם הנגע עמוק מעור בשרו עד שדעותיו ואמונותיו נפסדות, אזי נגע צרעת הוא וראוה הפכה וטמא אתו" (הרי"ט בנחונן)